

סקירת ספרות

1. זיכרון

הזיכרון הוא הבסיס העיקרי לכל למידה והוא היסוד לכל תהליכי החיקוי, השינון, ההתנסות, החקר והבניית הידע (בריל, 2015).

1.1. הגדרה ומהות

על פי הגדרתו של אחד מגדולי חוקרי הזיכרון האנושי, אלן בדלי, הזיכרון הוא "תהליך שכלי של שמירת מידע במאגר מתאים, והיכולת לשלוף את המידע מאוחר יותר, מתוך המאגר" (Baddeley, 1990 בתוך: גושן-גוטשטיין וזכאי, 2009). על פי הגדרה יסודי זו, נראה כי הזיכרון מורכב משני ממדים: האחד, המבנה השכלי שבו נאגרים הזיכרונות, והשני, התהליכים השכליים של שמירת ושליפת הידע המתרחשים במאגר אנושי זה. כמו כן, חוקרים נוספים מאזכרים ממד נוסף – תהליך קידוד המידע וארגונו בזיכרון. על פי זאת, מציעים גושן-גוטשטיין וזכאי (2009) הגדרה מורחבת, הנשענת על דבריו של בדלי בתוספת ענייני הקידוד: "תהליך של קידוד מידע, ארגונו ואחסונו במאגר המתאים, בדרך המאפשרת את שליפתו מאוחר יותר מתוך המאגר".

1.2. סוגי זיכרון

על פי אטיקנסון ושיפריין, מערכת הזיכרון נחלקת לשלוש קטגוריות מרכזיות המתארות את דרך הקידוד והאחסון של המידע בזיכרון האנושי, ובסדר הפוך – את דרך שליפתו של המידע, כפי שיוצג להלן:

1.2.1. זיכרון סנסורי

על פי העולה מן הספרות, המידע המתקבל נקלט קודם כל באמצעות מערכות הזיכרון הסנסוריות הכוללות זיכרון חזותי וזיכרון שמיעתי. לדעת רוב החוקרים, זהו השלב הראשון במסלול קידוד הזיכרון (גושן-גוטשטיין וזכאי, 2009). לאור תפקידו זה, מאפשר הזיכרון החזותי פסק זמן רחב לעיבוד הנכון של המידע

1.2.1.1. זיכרון חזותי

הזיכרון החזותי, המבוסס על מערכת הראייה, מכונה אף 'זיכרון איקוני', כלומר, תמונתי. לדברי חוקרים אחדים, מערכת זו מבצעת רישום של כל מידע הנקלט על ידי חוש הראייה ברגע נתון. לעומת זאת, ישנם הסוברים כי מערכת זיכרון זו שומרת את עיקר המידע הנקלט במוקד הרשתית ובאזורה. כמו כן, קיים חילוק בנוגע לאיכות המידע הנשמר. כלומר, יש הטוענים כי המידע נשמר בצורתו הראשונית והגולמית ויש הסוברים כי המידע עובר תהליך עיבוד קצר (גושן-גוטשטיין וזכאי, 2009).

1.2.1.2. זיכרון שמיעתי

הזיכרון השמיעתי, המבוסס על מערכת השמיעה, מכונה אף 'זיכרון איקואי', כלומר, מהדהד. לזיכרון זה קיימת חשיבות רבה לאור העובדה כי המסר השמיעתי הוא קצר ומשתנה באופן מתמיד, בשונה מן המסר החזותי, הנראה לאורך זמן רב יותר. לכן, רק באמצעות אחסון איכותי במערכת הזיכרון האקואית יוכל הגירוי לעבור עיבוד איכותי ותתאפשר האינטגרציה של מרכיבי גלי הקול המגיעים אל האדם. כך, אכן נראה כי הזיכרון האיקוני הוא בעל עמידות רבה יותר מן הזיכרון החזותי וכי מידע זה נוטה לדעוך לאחר זמן רב יותר (גושן-גוטשטיין וזכאי, 2009).

1.2.2. זיכרון לטווח קצר

זיכרון זה, המכונה אף זיכרון העבודה, מבצע את משימת עיבוד המידע קצרת הטווח. כלומר, מאפשר את זכירתן של פיסות מידע למשך פרקי זמן קצרים. זיכרון זה מורכב ממערכת קשב מתואמת המסתייעת בכמה מערכות משנה. ביניהן, בולטים פנקס הרישומים החזותי-מרחבי המשמש ליצירת תמונות חזותיות ולעיבודן והלולאה הארטיקולטורית השומרת דיבור פנימי ועורכת בו שימוש. כך למשל, כאשר נדרש אדם להיזכר במספר החלונות בביתו הוא ידמה את עצמו נמצא בבית באמצעות פנקס הרישומים החזותי ויספור את החלונות באופן תת קולי באמצעות הלולאה הארטיקולטורית (פרנץ' וקולמן, 2000).

1.2.3. זיכרון לטווח הארוך

הזיכרון לטווח הארוך כולל פעולה של מערכות שונות. (פרנץ' וקולמן, 2000). בין סוגי ורכיבי הזיכרון לטווח הארוך הנידונים במחקר בולטת במיוחד החלוקה לזיכרון מוצהר וזיכרון שאינו מוצהר, כפי שיפורט להלן:

1.2.3.1. זיכרון מוצהר (-דקלרטיבי)

הזיכרון הדקלרטיבי כולל את הידע והתכנים שנלמדו ועוסק באירועים ועובדות מובנות (עדי-יפה; פרמן; דורפרגר; קרני, 2011). זיכרון זה הוא מידע שנאגר אצל האדם וניתן לתרגום וביטוי מילולי. נהוג להפריד זיכרון זה לשני סוגים, כפי שיפורט להלן:

א. **זיכרון אפיזודי:** שליפת מידע באמצעות ניסיון העלאת ההקשר הספציפי שבו המידע נלמד. נראה כי מידע זה נשלף כחלק מהיזכרות בחוויה מן העבר והוא מועלה בתוספת פרטי ההקשר הספציפי של האפיזודה שבה הוא נלמד. לדוגמא: שליפת מידע מבוקש בעת מבחן.

ב. **זיכרון סמנטי/גנרי:** שליפת מידע "נקי" ללא הקשר של חוויה ואפיזודה כלשהיא. זיכרון זה מכיל את הידע הכללי של האדם ומושגים לגבי האובייקטים השונים בסביבתו הקרובה והרחוקה, אשר נרכש באמצעות חשיפה חוזרת לדברים באופנים שונים. בדרך כלל, יהיה זיכרון זה משותף לבני האדם המשייכים לאותה התרבות (גושן-גוטשטיין וזכאי, 2009).